

เข้าใจสุนทรียศาสตร์ เข้าถึงคุณค่าความงามศิลปะ

Understanding Aesthetics leads to appreciate the value of the Beauty of Art

ไชยเดช แก้วสง่า

บทนำ

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นวิชาแขนงหนึ่งของปรัชญา ปรัชญาแบ่งเป็น 3 สาขาใหญ่ คือ ญาณวิทยา (Epistemology) ภาววิทยา (Ontology) คุณวิทยา (Axiology) สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่จัดอยู่ในแขนงของปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าหรืออุดมคติ แบ่งออกเป็น 4 แขนงย่อย มีดังนี้ ตรรกวิทยา (Logic) คุณค่าหรืออุดมคติ คือ ความจริง, จริยศาสตร์ (Ethics) คุณค่าหรืออุดมคติ คือ ความดี, สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) คุณค่าหรืออุดมคติ คือ ความงาม, และเทววิทยา (Theology) แสวงหาความบริสุทธิ์สูงสุดในดวงจิต ในที่นี้จะขอยกกล่าวถึงเฉพาะคุณค่าความงามคือ สุนทรียศาสตร์ เท่านั้น

ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณมักจะมีลักษณะในการคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical thinking) ค่อนข้างจะเป็นระบบ ฉะนั้นนักปรัชญาทั้งหลายพยายามค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อหาข้อเท็จจริงด้วยเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบเหตุผลที่จะสนับสนุนแนวคิดหรือทฤษฎี จึงมีนักปรัชญาชาวกรีกที่สำคัญได้กล่าวถึงแนวความเชื่อเกี่ยวกับความงามเริ่มตั้งแต่ยุคต้นศตวรรษ ดังนี้

โสเฟิสต์ (SOPHISTS) อยู่ในช่วงตอนกลางศตวรรษที่ 5 เชื่อว่า “ธรรมชาติแท้ ๆ ไม่สำคัญเท่ากับผลที่มีต่อมนุษย์ ความจริงทุกอย่างมีส่วนสัมพันธ์ในกันและกันเอง” “ความงามจึงอยู่ที่สายตาคนมอง” “ถ้าความจริงกับความงามมีส่วนสัมพันธ์กันจริยธรรมกับความยุติธรรม ก็ย่อมจะมีส่วนสัมพันธ์กันด้วย”

โสเครทีส (Socrates 470-399 B.C.) เชื่อว่า “ความจริง(สัจจะ), ความงาม และความยุติธรรมนั้นเป็นอมตะ เป็นอิสระจากมนุษย์ ถ้าสิ่งไหนสวยงามนั้นก็สวย ถึงแม้ว่ามนุษย์จะมองไม่เห็นความงามของมันก็ตาม”

เพลโต (Plato 427-347 B.C.) เป็นสานุศิษย์คนสำคัญของโสเครทีส และเขาเป็นนักปรัชญาคณแรกของโลกที่สร้างระบบปรัชญา วรรณคดีเกี่ยวกับศิลปะของเพลโตเชื่อว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่เ็นประโยชน์เื้ออำนวยสูงสุดสำหรับศีลธรรมและปรัชญา งานศิลปะที่ดีมีคุณค่าต้องส่งเสริมยกค่าระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น เพลโตมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกของความจริง เช่น ผลงานจิตรกรรม จิตรกรอาจเขียนภาพโต๊ะ เก้าอี้ บนผืนผ้าใบแต่ภาพวาดโต๊ะ เก้าอี้ นี้ไม่ใช่ของจริงที่มีอยู่ในโลก แต่เกิดขึ้นเพราะจิตรกรลอกเลียนแบบมาจากช่างไม้นั่นเอง เพลโต เรียกว่า “ศิลปะลอกเลียนแบบ (Imitative art)” ดังนั้น ความคิดเห็นของเขาเกี่ยวกับศิลปะนั้นเชื่อว่า ศิลปินสร้างงานไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่ได้เกิดจากปัญญา เพราะศิลปินทำด้วยแรงดลใจและการลอกเลียนแบบ แต่ในปัจจุบันนี้แนวคิดหรือความเชื่อดังกล่าวคงนำมาใช้อ้างอิงไม่ได้เต็มที่นัก เพราะการสร้างสรรคผลงานศิลปะทั้ง “วิจิตรศิลป์ (Fine Art)” และ “ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)” นั้นมีเหตุผลสามารถอธิบายได้ เพราะมีกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานตามขั้นตอน (สมาน สรรพศรี, 2531)

อริสโตเติล (Aristotle 384-322 B.C.) อริสโตเติลได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งศาสตร์สมัยใหม่ เขาได้สร้างทฤษฎีความรู้ความเชื่อโดยแบ่งศาสตร์แห่งความรู้ออกเป็น 3 ส่วน คือ ความรู้ทางทฤษฎี, ความรู้เกี่ยวกับความประพฤติ, และความรู้ที่มีประสิทธิภาพ อริสโตเติลเชื่อว่า การได้รับความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์พบองค์ประกอบพื้นฐาน 4 อย่าง ที่สามารถหาคำตอบได้จากคำถาม ได้แก่ มันคืออะไร, มันทำด้วยอะไร, อะไรสร้างมันขึ้นมา, และทำไมมันจึงถูกสร้างขึ้น มา จากการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ งานทัศนศิลป์ทั้งในจิตรกรรม,

ประติมากรรม, สถาปัตยกรรม, และภาพพิมพ์ เราสามารถประยุกต์นำเอาหัวข้อนี้ไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้ แนวคิดของอริสโตเติล ในทางสุนทรียศาสตร์เขาได้อธิบายความหมายศิลปะว่า **ศิลปะไม่ใช่เรื่องของกฎระเบียบ หรือการประพฤติปฏิบัติไม่ใช่ศีลธรรม ไม่ใช่กิจกรรมของธรรมชาติ ศิลปะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ การทำธรรมชาติให้สมบูรณ์ และการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นในโลกแห่งจินตนาการ** แนวคิดของอริสโตเติลนับได้ว่าเป็นแบบอย่างที่เป็นปัจจุบันเพราะเขายังเชื่อว่า ศิลปะ คือ ความจริงตลอดไปไม่มีวันจบสิ้นหรือจะตัดสินว่าถูกหรือผิด ทรรศนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศิลปะและความงามของนักปรัชญากรีกโบราณ ที่ผ่านมาจะสังเกตได้ว่าการใช้คำว่าสุนทรียศาสตร์ ยังไม่จริงจังกเท่าใดนัก

อเล็กซานเดอร์ กอตตริบ โบมการ์เดิน (Alexander Gottlieb Baumgarten ค.ศ. 1714-1762) นักปรัชญาชาวเยอรมันได้เขียนหนังสือชื่อ *Aesthetica* จำหน่ายเมื่อปี ค.ศ. 1750 ออกเผยแพร่นำแนวคิดความรู้เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกแห่งความงามเป็นครั้งแรก ผลงานจากหนังสือเล่มนี้ ทำให้โบมการ์เดินมีชื่อเสียงจนได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งสุนทรียศาสตร์สมัยใหม่” ในสมัยของโบมการ์เดินนิยามของสุนทรียศาสตร์จึงหมายถึง “ความรู้ที่วาดด้วยความงามในธรรมชาติและศิลปะที่วาดด้วยคุณลักษณะเงื่อนไขและความงามไปตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของมัน” (The Knowledge of the beautiful in nature and art, of its Character, its conditions and of its conformity to law)

ต่อมาศตวรรษที่ 18 นักปรัชญาชาวอังกฤษชื่อ **เดวิด ฮิวม์ (David Hume ค.ศ.1711-1776)** เสนอแนวคิดวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์จากเรื่อง of the standard of taste เขาค้นหาข้อสรุปของเกณฑ์การตัดสินความงาม ฮิวม์เชื่อว่า รสนิยมที่มีความแตกต่างกันในระหว่างบุคคลนั้นจะก่อให้เกิดการขัดแย้งโต้แย้งกันจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรฐานของรสนิยมขึ้น เพื่อตัดสินเกี่ยวกับอารมณ์ ความชื่นชม ความพึงพอใจ ฉะนั้นความงามตามแนวคิดของฮิวม์ คือ ความงามไม่ได้เป็นคุณสมบัติที่อยู่ในตัววัตถุแต่ความงามจะถือกำเนิดขึ้นเฉพาะในจิตใจ ความคิดนี้ได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนักปรัชญาสุนทรียศาสตร์มากพอสมควรต่อแนวคิดดังกล่าว

และในศตวรรษที่ 19 **ยอร์ช วิลเฮล์ม ฟรือดริค เฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel)** เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและผลงานโดดเด่นมากมาย และมีผลงานเกี่ยวกับ “ปรัชญาศิลปะ” (Philosophy of Art ค.ศ. 1836-1838) และคำบรรยายเรื่องสุนทรียศาสตร์ (Lectures on Aesthetics) แนวคิดทางปรัชญาของเฮเกล (Hegelianism) ที่สำคัญ คือ จิตนิยมแบบสัมบูรณ์ภาพ ผลงานของเขาเน้นการแปลความหมาย จากประวัติศาสตร์ สังคม รัฐ ศิลปะ และศาสนา เฮเกลได้รับการยอมรับในหมู่นักปรัชญามากขึ้น เมื่อเขาใช้คำว่า Aesthetics ในหนังสือ “Aesthetik” เพื่ออธิบายความงามในแนวคิดของเขา และคำว่า Aesthetics จึงได้ถูกใช้มาตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบันนี้

ศาสตราจารย์อารี สุทธิพันธ์ นักวิชาการทางด้านศิลปะที่มีชื่อเสียงของไทยในปัจจุบัน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ว่าเป็น “วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้หรือศาสตร์ของการรับรู้ทางความงาม” นอกจากนี้สุนทรียศาสตร์ยังหมายถึง ดังนี้

1. วิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกการรับรู้ความงาม
2. วิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ คุณค่าลักษณะความงาม คุณค่าของความงามและรสนิยม
3. วิชาที่ส่งเสริมให้สอสอบและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามสากลในลักษณะของรูปธรรม ที่เห็นได้ ที่รับรู้ได้ ที่ชื่นชมได้
4. วิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของบุคคล สร้างพฤติกรรม ความพอใจโดยไม่หวังผลตอบแทน ในทางปฏิบัติเป็นความรู้สึกพอใจเฉพาะของตน ซึ่งสามารถเพื่อแผ่เสนอแนะผู้อื่นให้มีอารมณ์ร่วมรู้สึกด้วยได้
5. วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากิจกรรมตอบสนองของมนุษย์จากสิ่งเร้าภายนอก ตามเงื่อนไขของสถานการณ์เรื่องราว ความเชื่อและผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น

สมาน สรรพศรี ได้ให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) หมายถึง วิชาที่ทำการศึกษา วิเคราะห์ การรับรู้เกี่ยวกับความงามทั้งทางธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เรียกว่าศิลปะ

พดุงศักดิ์ คชสำโรง ได้เรียบเรียงตามแนวคิด อเล็กซานเดอร์ กอตตริบ โบมการ์เดิน (Alexander Gottrib Baumgarten) ได้อธิบายความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ไว้ดังนี้

1. สุนทรียศาสตร์ เป็นความรู้จากประสบการณ์ (Conceptual Knowledge) ซึ่งเป็นการนำเอาเหตุผล มาตัดสินความงาม
2. สุนทรียศาสตร์ เป็นความรู้โดยตรง (Intuitive knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หรือเรียกว่าการหยั่งรู้เป็นความรู้ที่สูงกว่าปกติและเป็นการนำความรู้ที่ใช้มาตัดสินความงาม โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเหตุผลอื่นมาเกี่ยวข้อง

จากความคิดเห็นข้างต้นสังเกตได้ว่า ความหมายของสุนทรียศาสตร์นั้นกว้างสามารถให้ความหมายได้หลายแนวทาง แต่ที่พอสรุปเพื่อให้เกิดความคิดร่วมกันได้ดังนี้ สุนทรียศาสตร์มาจากศัพท์คำว่า สุนทรียะ+ศาสตร์ สุนทรียะแปลว่า ดีงาม สุนทรียศาสตร์จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาที่ว่าด้วยความงามหรือปรัชญาเกี่ยวกับสิ่งที่มีความงามทั้งหลาย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า สุนทรีย (ว.) เกี่ยวเนื่องกับสิ่งสวยงาม สุนทรียภาพ, สุนทรียลักษณ์ (น.) รูปร่างลักษณะอันประกอบด้วยความสวยงาม สุนทรียศาสตร์วิชาว่าด้วยความสวยงาม ลัทธิที่เกี่ยวกับรสนิยม และเมื่อเทียบคำว่าสุนทรียศาสตร์กับภาษาอังกฤษจะตรงกับคำว่า Aesthetics ซึ่งคำว่า Aesthetics มาจากภาษากรีกคือ Aisthetikos ซึ่งแปลว่าการรับรู้โดยทางความรู้สึก (Sense Perception) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “สุนทรียศาสตร์” Aesthetics, Esthetics เป็นปรัชญาหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิจิตรศิลป์ ซึ่งรวมทั้งลักษณะสำคัญของความงาม การรู้จักความงามความรู้สึกเฉพาะตนว่าอะไรงามหรือไม่ และการศึกษาเรื่องอิทธิพลของความงามที่มีต่อจิตใจและอารมณ์มนุษย์ นอกจากคำว่า สุนทรียศาสตร์ แล้ว ยังมีคำที่หยิบยกกันมาใช้เสมอ คือ สุนทรียภาพ, สุนทรียรมย์, และสุนทรียธาตุ ทั้งสามคำนี้ ใช้ในรากศัพท์ภาษาอังกฤษ คำเดียวกัน คือ Aesthetics และเป็นคำที่มีความหมายคล้ายกันคือ กล่าวถึงความงามเช่นกัน ต่างกันที่รายละเอียดในการใช้ เช่น คำว่า สุนทรียศาสตร์ ใช้เรียกลักษณะของชื่อวิชาเป็นความรู้เกี่ยวกับความงาม คำว่า สุนทรียภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกลักษณะโดยทั่วไปที่เป็นการกล่าวถึงความงาม เช่น พัฒนาสุนทรียภาพ ฟังเพลงสากลมีความสุข ไพเราะ แสดงภาวะของสุนทรียภาพ คำว่า สุนทรียรมย์ (authentic emotions) หมายถึง อารมณ์ที่บังเกิดขึ้นในขณะที่เราอยู่ในกิจกรรมที่สุนทรีย หรือมีความพึงพอใจ Aesthetic emotions that one left during aesthetic activity and / or appreciation และคำว่า สุนทรียธาตุ เป็นเรื่องภายในจิตใจ ความรู้สึกการรับรู้ของมนุษย์ทั่วไปที่จะรับรู้ความงามหรือสำนึกทางความงามที่ฝังอยู่ในจิตใจของศิลปินจนสามารถสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานศิลปกรรมได้

ความงามตามแนวสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์วิชาที่กล่าวถึงคุณค่าทางความงาม ปัญหาและข้อคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับความงามของมนุษย์มักมีความแปลกและความผันผวนคู่กันไป ดังนั้นความงามในแต่ละทรรศนะของนักปรัชญาจึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป

Georg Wilhelm Friedrich Hegel ถือความงามเป็นอาการปรากฏของจิต ปรากฏเป็นความงามทางสื่อ คือ ประสาทสัมผัส ความงามปรากฏออกมาทางศิลปะ และศิลปะคือการมีจิตมีอำนาจเหนือวัตถุ

Herbert Read ในส่วนของรูปภายนอก ความงาม หมายถึง เอกภาพของความสัมพันธ์อันมีระเบียบของรูปลักษณ์ที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสของเรา ความหมายความงามทั่วไป เขากล่าวว่า ความงามเป็นสิ่งที่ให้ความพึงพอใจ ให้ความเบิกบานใจ

David Hume เน้นความสำคัญที่จิตใจจะสามารถรับรู้ความงามได้ และหากคุณค่าความงามที่แท้จริงจะสะท้อนความพึงพอใจ ไม่เลือกสภาพสังคมและเวลา ความงามไม่ได้เป็นคุณสมบัติของวัตถุ แต่จะเกิดขึ้นกับจิตใจเท่านั้น

Plato เชื่อในความงามสมบูรณ์หรือความงามในอุดมคติ ความงามสมบูรณ์ได้แก่ในภาพหรือรูปแบบของสิ่งที่งามเป็นความงามนิรันดร์ เพลโตถือว่าความงามกับความดีเป็นสิ่งเดียวกัน

Gorge Santayanna ความงาม คือ การสร้างความเพลิดเพลินให้เป็นตัวเป็นตน เราประเมินค่าดอกไม้ว่างามเพราะเราถ่ายทอดความเพลิดเพลินที่ได้รับจากดอกไม้ลงไปดอกไม้ในนั้น

ทรรศนะต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ยังไม่ใช่อธิบายของการถกเถียงประเด็นเกี่ยวกับความงาม แต่มีทฤษฎีที่สนับสนุนหรือพยายามอธิบายความงามเรื่องนี้ประกอบด้วย

1. Objective ทฤษฎีทางศิลปะตามแบบ objective นี้มีความเชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as the Quality of an object) เพราะการตัดสินว่าอะไรงามนั้น มาจากสาเหตุว่าวัตถุนั้นมันมีความงามอยู่ในตัวมันเอง

2. Subjective ทฤษฎีทางศิลปะตามแบบ Subjective เริ่มขึ้นศตวรรษที่ 18 ความคิดเด่น ที่เป็น extreme คือ ทฤษฎีของตอลสตอย เขาเชื่อว่าศิลปะที่มีคุณค่าจะต้องสร้างสิ่งเร้าให้ผู้ดูเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกร่วม โดยไม่ต้องมีคำอธิบายความงามตามแบบนี้ จึงเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากความรู้สึกชอบพอใจในช่วงระยะเวลาที่สัมผัสโดยการเห็น

3. Modified Subjective ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความงามจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบทั้ง Objective หมายถึง วัตถุและ Subjective หมายถึงผู้ดู จึงจะครบสมบูรณ์ ทั้งสองอย่างนี้เมื่อมีความกลมกลืนกัน ก็จะสร้างความรู้สึก อารมณ์ร่วม ซึ่งกันและกันได้

4. Beauty as Emergent ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่ ทฤษฎี Emergent กล่าวว่า การหาคุณค่าทางสุนทรียะประกอบด้วย

- 1) วัตถุที่สมบูรณ์แสดงคุณสมบัติโดยเฉพาะ
- 2) ผู้ดูที่มีคุณสมบัติความรู้ ในการตีค่าวัตถุ
- 3) แสดงความสัมพันธ์ของสองสิ่งคือ วัตถุกับผู้ดู
- 4) มีหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าสุนทรียะ
- 5) เกิดความงามและไม่งามจากการพิจารณา

จากทรรศนะนักปรัชญาและทฤษฎีข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า ความงามตามแนวสุนทรียศาสตร์จึงเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ ทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจซึ่งสังเกตได้จากพัฒนาการของการควบคุมอารมณ์ต่อการแสดงออกทางสังคม การแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การอนุรักษ์และหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมของไทยที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยและเป็นการภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน สิ่งนั้นคือคุณค่าความงามที่อยู่ภายในจิตใจของเรา ฉะนั้นการสูญเสียรสนิยมในทางศิลปะ จึงเท่ากับเป็นการสูญเสียความสุข ความรื่นเริงใจอันบรรเจิดและอาจเป็นผลร้ายในด้านสติปัญญา ยิ่งไปกว่านั้นอาจเป็นผลร้ายต่อบุคลิกภาพทางด้านจิตใจเสียด้วยซ้ำ เพราะเท่ากับทำลายส่วนที่เป็นอารมณ์ในธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ดูเหมือนจะไม่รู้สึกที่ตัวเองมีความรู้สึกทางความงาม แต่ความเป็นจริงแล้วเรามีความรู้สึกทางความงามกันทุกคน

พื้นฐานที่มาของความงามศิลปะ

ศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความประเสริฐกว่าสัตว์โลกชนิดอื่น สัตว์สร้างสีสันลวดลายขึ้นบนตัวเองเนื่องจากสัญชาตญาณในการพรางตัวจากภัยอันตราย หรือดึงดูดเพศตรงข้ามเพื่อสืบพันธุ์ ดอกไม้มีสีสันรูปทรงสะดุดตาเพื่อล่อแมลงให้มาช่วยผสมเกสร เป็นต้น แต่มนุษย์สร้างศิลปะขึ้นจากความต้องการทางจิตใจมากกว่าความต้องการทางกาย ฉะนั้น “ศิลปะ” ก็คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ซึ่งในระยะแรกอาจสร้างขึ้นจากสิ่งของที่เป็นความต้องการทางกายก่อนก็ได้ เช่น อาหารซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมนุษย์กินอาหารเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ความต้องการของมนุษย์มากไปกว่านั้น เช่น เครื่องนุ่งห่มที่มีจุดประสงค์สวมใส่เพื่อความอบอุ่นของร่างกายมนุษย์เท่านั้น ก็ยังสร้างสรรค์ออกแบบให้มีความงดงามทั้งเรื่องรูปทรงสีสัน และลวดลาย เป็นต้น ศิลปะที่สร้างควบคู่ไปกับสิ่งของในการดำรงชีวิตมนุษย์เหล่านั้นจะรวมเรียกว่า **“ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)”** เมื่อมนุษย์มีความต้องการความงามสิ่งที่สองจิตใจมากเข้า กล่าวคือ ต้องการเพียงชื่นชม สีสันสวยงาม พึงเสียงไพเราะ มองลีลาเคลื่อนไหวที่อ่อนช้อย สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันสูงส่งที่มีผลต่อจิตใจมนุษย์จึงเกิด ในรูปแบบของ **“วิจิตรศิลป์ (Fine Art)”** จึงอุบัติขึ้นอย่างมากมาย มหาศาลทุกชาติทุกภาษาในโลกนี้ล้วนสร้างศิลปะอันวิจิตรนี้ ดังตัวอย่างที่ยอมรับกันว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกต่าง ๆ แท้ที่จริงแล้วศิลปะนั้นเกิดขึ้นจากการรับรู้ทางสุนทรียภาพของมนุษย์ ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์นั่นเอง ประสาทสัมผัสที่สำคัญนั้น คือ ประสาทแห่งการมองเห็น และประสาทแห่งการได้ยิน โดยเริ่มจากการรับรู้ความงามจากธรรมชาติ (พดุงศักดิ์ คชสำโรง, 2554) ซึ่งสามารถแบ่งสภาวะความงามในธรรมชาติได้ 3 ลักษณะ คือ

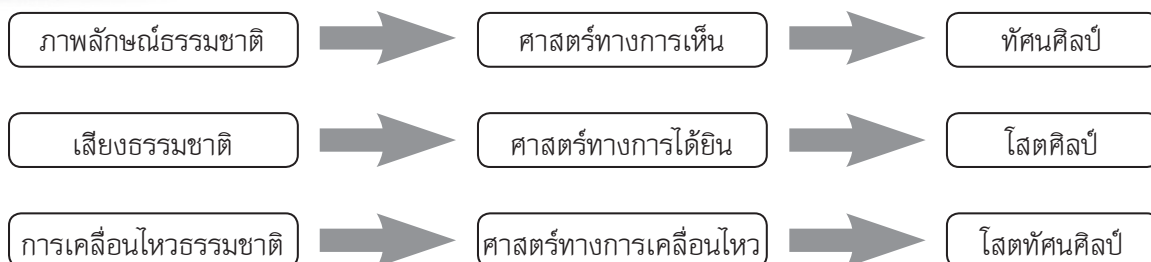
1. ภาพลักษณ์ตามธรรมชาติ (Natural Imagery) คือ ความงามที่รับรู้ด้วยการมองเห็น เช่น พุ่มหญ้า ท้องทะเลภูเขาดอกไม้ เป็นต้น
2. เสียงตามธรรมชาติ (Natural Sound) คือ ความงามที่รับรู้ด้วยการฟัง เช่น เสียงคลื่นกระทบฝั่ง เสียงนกกร้อ เสียงลมพัด เป็นต้น
3. การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ (Natural Movement) คือ ความงามที่ต้องรับรู้ทั้งการมองและการฟัง เช่น เกลียวคลื่นที่เคลื่อนที่กระทบฝั่ง เป็นต้น จากสภาวะความงามทางธรรมชาติที่มนุษย์รับรู้ทั้ง 3 แบบดังกล่าวก่อให้เกิดฐานศาสตร์ในการสร้างสรรค์วัตถุทางศิลปกรรม 3 ฐานเช่นกัน ดังนี้

3.1 ฐานศาสตร์ทางการเห็น (The Perception Beauty of Imagery) หมายถึง กลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดขึ้นและรับรู้ เมื่อมนุษย์มองเห็นความงามของธรรมชาติอย่างสนใจจึงเกิดความคิดสร้างกลวิธีในการลอกเลียนแบบธรรมชาติ จนเป็นวิชาการเขียนภาพขึ้น

3.2 ฐานศาสตร์ทางการได้ยิน (The Perception Beauty of Sound) หมายถึง กลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดขึ้นและรับรู้จากการได้ยินได้ฟัง เมื่อมนุษย์ได้ยินเสียงอันไพเราะจากสภาพแวดล้อมในธรรมชาติอย่างสนใจจึงเกิดความคิดสร้างกลวิธีเลียนแบบธรรมชาติ จนเป็นวิชาการบรรเลงดนตรีและขับร้องขึ้น

3.3 ฐานศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว (The Perception Beauty of Movement) หมายถึง กลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงาน ที่เกิดขึ้นและรับรู้จากการมองเห็นและได้ยินได้ฟัง เมื่อมนุษย์มองเห็นการเคลื่อนไหวอันงดงามของธรรมชาติอย่างสนใจจึงเกิดความคิดสร้างกลวิธีในการเลียนแบบธรรมชาติ จนเป็นวิชาการด้านการแสดงขึ้น และจากกลวิธีในการสร้างสรรค์ความงามทั้ง 3 ฐาน ก็นำไปสู่ผลงานศิลปะ ที่สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ตามประสาทสัมผัสในการรับรู้ความงามได้ 3 ประเภท ดังนี้

- ทัศนศิลป์ (Visual Art) คือ ศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการมองเห็น
- โสตศิลป์ (Audio Art) คือ ศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการฟัง
- โสตทัศนศิลป์ (Audio-Visual Art) คือ ศิลปะที่รับรู้ด้วยทั้งการมองเห็นและการฟัง

ที่มาของงานศิลปะข้างต้นนี้เป็นเพียงที่มาขั้นพื้นฐานเท่านั้น การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของมนุษย์เริ่มขึ้นตั้งแต่ยุคหินเก่าหรือเมื่อประมาณ 15,000 ปีก่อนคริสตกาล โดยปรากฏหลักฐานเป็นภาพเขียนบนผนังถ้ำ แต่การที่จะเกิดศิลปะขั้นสูงได้นั้นจะต้องปัจจัยอื่น ๆ มาเป็นส่วนประกอบหรือเป็นสิ่งที่เร้าให้มนุษย์นั้นสร้างสรรค์ผลงานเหล่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ประการ ดังนี้

1. ธรรมชาติ ถือเป็นสิ่งที่เร้าสิ่งแรกที่ทำให้มนุษย์เริ่มสร้างสรรค์งานศิลปะ ศิลปะยุคแรก ๆ จึงเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ

2. ความเชื่อความศรัทธา เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เร้าให้มนุษย์สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และมักเป็นขั้นสำคัญที่สุด ใหญ่ที่สุด งดงามที่สุด ของกลุ่มชนผู้คิดสร้างสรรค์งานนั้นเสมอ

3. จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ นอกสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งที่เร้าภายนอกแล้ว มนุษย์ยังมีความคิด

จินตนาการจากอารมณ์ความรู้สึกทางใจ เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์เอง เป็นแรงผลักดันอย่างที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ได้เช่นกัน

รูปแบบความงามของผลงานทัศนศิลป์

ความหมายของผลงานทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่สื่อความหมายและรับรู้ด้วยการมองเห็น ได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาพพิมพ์ ฯลฯ รูปแบบงานทัศนศิลป์ที่ศิลปินได้สร้างสรรค์ขึ้นมีหลายลักษณะ หลายเทคนิควิธีการ การสื่อสารผ่านทางผลงานทัศนศิลป์ของศิลปินแต่ละแขนงไปสู่ผู้ดู ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาด้านความรัก ความงาม ความสุข หรือความน่ากลัว ความหดหู่ ความเศร้าหมอง ล้วนเป็นการสร้างสรรค์ด้วยหลักการทางศิลปะทั้งสิ้น โดยใช้ส่วนประกอบทัศนธาตุนำมาจัดวางตามหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ ทำให้เกิดผลงานที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ

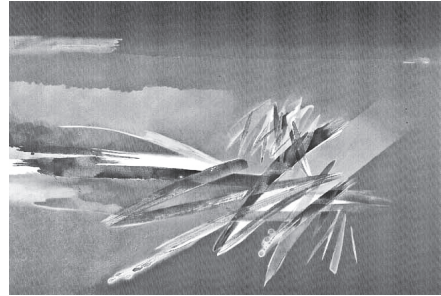
ผลงานทัศนศิลป์เปรียบได้กับรสชาติอาหารที่แตกต่างไปตามลักษณะของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจลักษณะรูปแบบต่าง ๆ ได้ทั้งหมดเพื่อความสะดวกแก่การศึกษาทำความเข้าใจ โดยสามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ศิลปะรูป likeness (Figurative Art) ศิลปะแบบรูปธรรม ศิลปินถ่ายทอดผลงานมาอย่างเหมือนจริง เพื่อให้เกิดคุณค่าความงามทางศิลปะใกล้เคียงกับธรรมชาติแสดงเรื่องราวด้วยเทคนิคต่าง ๆ

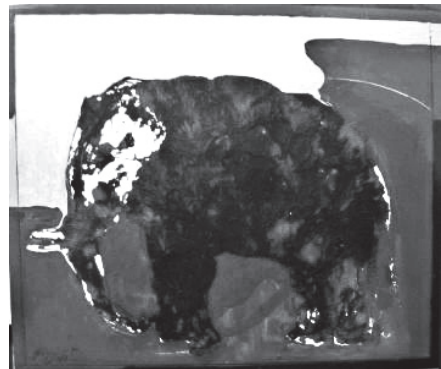

เป็นผลงานศิลปะสากลที่แสดงลักษณะของรูปร่าง รูปทรงอย่างชัดเจน เช่น รูปลักษณะของคน สัตว์ และสิ่งอื่น ๆ รูปแบบที่สร้างสรรค์เป็นการนำเสนอความจริงและข้อเท็จจริงที่ศิลปินเห็นตามธรรมชาติ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม เช่น ภาพจิตรกรรมพระอาทิตย์ตกที่ชายทะเลตลาดน้ำ บ้านเมืองหรืองานประติมากรรมรูปเหมือนของคน สัตว์ สิ่งของต่าง ๆ

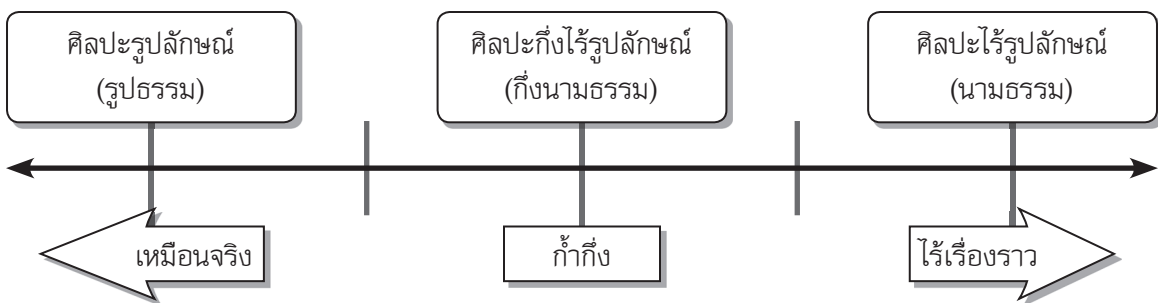
2. ศิลปะไร้รูปสัญลักษณ์ (Non-Figurative Art) ศิลปะแบบนามธรรม ศิลปินถ่ายทอดผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นที่เน้นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด เป็นศิลปะที่แสดงออกทางสุนทรียภาพไม่เน้นความเป็นจริง ของเส้น, สี, รูปร่าง-รูปทรงตามธรรมชาติ เป็นผลงานศิลปะสากลที่ไม่แสดงลักษณะของรูปร่าง รูปทรงหรือเรื่องราวที่เป็นจริง (ไร้เรื่องราว) โดยผู้ดูสามารถรับรู้และเกิดความซาบซึ้งได้มากน้อยไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของแต่ละบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับศิลปิน คนทั่วไปจะรับรู้ว่ามัน คือ ผลงานนามธรรม (Abstract) ดังภาพ

3. ศิลปะกึ่งไร้รูปสัญลักษณ์รูป (Semi- Figurative and non-Figurative art) ศิลปะแบบกึ่งนามธรรม ศิลปินถ่ายทอดผลงานด้วยการตัดทอนรูปทรงบางส่วนออกไป จากรูปทรงที่ปรากฏจริง รายละเอียดอาจเหลือเพียงเค้าโครง เป็นผลงานศิลปะสากลที่แสดงรูปแบบจากธรรมชาติโดยนำสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมาดัดแปลงหรือตัดทอน ดังภาพรูปช้าง ที่ตัดทอนเรื่องเส้น สี รูปทรง ดังภาพ

สรุปรูปแบบความงามของผลงานทัศนศิลป์ให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังแผนภูมิตัวนี้

จากลักษณะความเด่นชัดของหัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคุณค่าความงามเฉพาะงานศิลปะแขนงทัศนศิลป์เท่านั้น ความงามที่สมบูรณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจิตใจและอารมณ์มีความพร้อมความต้องการในอันที่จะยอมรับ ในสิ่งที่จะมีประโยชน์ต่อสภาพจิตใจอย่างมหาศาล ความยิ่งใหญ่แห่งคุณค่าของศิลปะทุกแขนงสามารถสร้างโลกให้เกิดความศรัทธา เกิดความงามแปลกหูแปลกตา ดังนั้นการทำความเข้าใจในวิชาสุนทรียศาสตร์จึงน่าจะเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะในขณะที่มีมนุษย์มีสุนทรียภาพ สุนทรียธรรม และสุนทรียธาตุเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนอยู่แล้ว ทั้งความงามจากธรรมชาติ ความงามทางศิลปะต่างก็มีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตลอดไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บรรณานุกรม

- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2528). **ศิลปะสมัยใหม่**. ไทยวัฒนาพานิช.
- พดุงศักดิ์ คชสำโรง. (2554). **เอกสารประกอบการสอน วิชา 000132 ชีวิตกับสุนทรียะ**. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มัย ตะดัยะ. (2552). **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.
- สमान สรรพศรี. (2528). **ศิลปะนักเรียนชลบุรี**. นวนกนกการพิมพ์.
- _____. (2531). **ครุศิลป์ 3**. ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ เกาทองและคณะ. (2551). **ทัศนศิลป์ หนังสือเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- อำไพ ธีรณสาร. (2545). **เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาทฤษฎีและปรัชญาศิลปะ**. ภาควิชาศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Croce Benedetto. (1913). **The Essence of Aesthetic London : William Heineman**.
- Clive Bell. (1965). **“Significant Form”**. Aesthetic Macmillan New York.
- Ecker, David W. (1959). **“Toward Philosophy of Art Education”**. Reprinted from Research in Art Education, Ninth Year book, edited by Jerome J. Hausmen, Kutztown PA, The national Art Education Association.
- Efland, Arthur, (1981). **“Conceptions of Teaching in Arts”**. (hand-outs) Department of Art Education. The Ohid State University.
- Leo Tolstoy. (1965). **“Art-The Language of Emotion”**. Aesthetic Macmillan New York.
- Marx, Melvin H. (1976). **Introduction to Psychology**. Macmillan Publishing Co, INC.
- Weitz, Morris. (1956). **“The Role of Theory in Aesthetics”**. The Journal of Aesthetics and Art criticism. Vol. XV. No 1, September.